

Ken je die van de ooievaar en de vos al?

ERIK HERBOSCH

U weet het natuurlijk al lang: 1990 is het jaar van de strijd tegen het analfabetisme. Voor een goed begrip: Van Dale zegt bij analfabetisme:

1. het analfabeet-zijn; - ook onkunde in ruimere zin;
2. het voorkomen van analfabeten; en een analfabeet is dan:
  1. iemand die niet kan lezen of schrijven; - (oneig.) iemand die geheel onbekend is met enige genoemde wetenschap of kunst;
  2. niet bekend met het alfabet. Wat mij erg interesseert, is de tweede definitie van Van Dale: 'Een analfabeet is iemand die niet bekend is met het alfabet.'

Sta mij toe u Johan voor te stellen. Johan is een lieve jongen van een jaar of twaalf. Het is pril september en Johan is nieuw in onze school. Hij volgt het eerste jaar BSO. De onthaaldagen zijn achter de rug, de klassen ingedeeld en de lokalen toegewezen, kortom: de lessen kunnen starten. Na de traditionele voorstellingsronde en de eerste

kennismaking kan ook de les Nederlands beginnen. In het BSO gaat het schooljaar voor Nederlands steevast van start met het alfabet, want de letters van het alfabet zijn de instrumenten waarmee we tijdens de lessen Nederlands zullen werken. Dat valt Johan wel mee, want het alfabet kent hij. Hij werkt dan ook gewillig mee.

Leraar Weet je hoe dat heet, alle letters die wij kennen, bijeen in een vaste volgorde?

Johan Het alfabet!

Leraar Prima. En weet je ook hoevéél letters er in dat alfabet staan, hoeveel letters onze Nederlandse taal dus kent?

Johan Oh, zeker wel 40.

Leraar 40?! Zou je die dan eens voor me willen opschrijven op een blaadje, alle letters die je kent?
En Johan gaat vlijtig aan het werk, maar het wil maar niet vlotten. Hij bijt op zijn pen, zucht eens, schrijft nog een letter bij, kijkt nog even naar die vormeloze rij voor hem en zucht.

Johan Meer weet ik er niet.

Leraar Hoeveel letters heb je dan gevonden, Johan? Hij telt.

Johan 16 meneer!

Samengevat: Johan denkt dat ons alfabet bestaat uit 40 letters, waarvan hij er 16 kan opschrijven op een blaadje papier. Als ik weer even naar de definitie van Van Dale kijk, moet ik besluiten: Johan is analfabeet. Deze jongen is 12 jaar, heeft 6 jaar lagere school achter de rug en is toch analfabeet.

Toch wil ik dat even nuanceren. Johan kent het alfabet immers wel. In zijn dagelijkse taalgebruik komen vrijwel alle in het Nederlands bekende letters voor, hier een 'x' en daar een 'y' niet te na gesproken. Bovendien, bij een 'letterdictée' ben ik ervan overtuigd dat Johan alle letters zo zou kunnen opschrijven. Hij kent het alfabet dus wel, hij kan het alleen niet uit het hoofd opschrijven. Johan heeft dus inderdaad een probleem met taal: hij is zwak voor het schoolvak Nederlands, en algemeen te zwak in de omgang met de Nederlandse taal voor iemand van zijn leeftijd, maar het etiket 'analfabeet' vind ik zwaar. Het is zo'n beetje als iemand die een vinger mist, gehandicapt noemen. Strikt genomen is dat misschien wel correct, maar het woord klinkt toch zwaar beladen. Johan kan normaal praten, weliswaar zwak lezen en niet goed schrijven. Hij kan de taal dus (op een bescheiden niveau) hanteren en zich zowel mondeling als schriftelijk uiten, zij het niet foutloos. Bovendien kan hij, met enige moeite, eenvoudige teksten lezen. Er is echter wel degelijk sprake van een probleem.

Hoe dat probleem ontstaat, weet ik niet. Ik weet alleen dat Johan in het beroepsonderwijs veeleer regel dan uitzondering is, en dat je daar als leraar een antwoord op dient te verzinnen. Hoe pak je dat aan, m.a.w. hoe verhoog je de taalvaardigheid bij zulke zwakke leerlingen? Iedereen die met zulke leerlingen werkt, stelt zich die vraag. Zo gaf de werkgroep Kiezen voor eenvoud en laag(st)geschoolden een persmededeling uit waarin 6 voorstellen ter oplossing worden aangeboden.

Ik vrees dat we met zulke oplossingen niet ver komen. Het is een beetje het paard voor de wagen spannen. Ik bedoel: wat dien ik te verstaan onder "... een eenvoudiger en dus vlatter aanleerbaar Nederlands"? Het Nederlands is toch een ge-

ven, dat kan je toch niet zomaar van bovenaf even veranderen? Een taal is sowieso voor de ene moeilijk en voor de andere niet, zoals de ene vlotjes een marathon loopt en een ander al moeite heeft met honderd meter snelwandelen. En zelfs al vind je dit standpunt verdedigbaar, en er is zeker heel wat te zeggen over het gebruik van bastardaarden en over het moeilijke officiële taalgebruik, dan nog. Dat zijn van die dingen die je eenvoudig niet kan veranderen. Zeggen dat de taal eenvoudiger moet, of dat de samenleving moet vereenvoudigen op alle terreinen waarmee het grote publiek te maken krijgt, heeft niet alleen iets van 'de mensen dom houden' (daar hebben we VTM al voor, dat moet toch eenvoudig genoeg zijn), maar is bovendien zoiets als zeggen dat de zon wat vaker moet schijnen. Daar kunnen we met z'n allen wel naar streven, maar veel zal het niet helpen.

Volgens mij raakt enkel punt 6 echt de kern: "... een schoolwetgeving die beter waarborgt dat taalzwakke en zwakbegaafde leerlingen geen schoolse verwaarlozing oplopen". Of dat nu echt in een wetgeving moet, laat ik in het midden. Iedereen die in het onderwijs staat, dient ervoor te zorgen dat de zwakken niet worden verwaarloosd. En op dat vlak gaat ons onderwijs stevig in de fout, vind ik.

Een inspecteur vertelde onlangs op een studiedag dat ons onderwijs vaak lijkt op de fabel van de vos en de ooievaar. U kent het verhaal. De vos nodigt de ooievaar uit voor een maaltijd en dient die op een platte schotel op. Zelf kan hij het voedsel naar hartelust oplukken terwijl de ooievaar er met zijn lange snavel slechts zuinigjes in kan prikken. Een tijdje later mag de vos bij de ooievaar op visite. Die deed het eten in een hoge, nauwe kolf zodat de vos er in het geheel niet bij kon.

Die inspecteur heeft gelijk. Wij, leerkrachten, dienen onze spijs vaak onbereikbaar op voor onze leerlingen, die dan ook dikwijls op hun honger blijven zitten. Anders gezegd: niet de taal moet eenvoudiger, het aanbrengen van de taal moet eenvoudiger. Als je les geeft over hoofdletters schrijven, ik zeg maar iets, is het dan echt nodig dat elk regeltje en elke uitzondering besproken wordt? Volgens mij volstaat het om enkele grote catego-

rieën af te bakenen (namen, begin van een zin, bij de directe rede,...). En natuurlijk is het zo dat je in 1 BSO niet spreekt over iets abstracts als 'directe rede', daarin treed ik de werkgroep bij. Maar hoe je 't ook formuleert, je hebt het er wél over! Spraak-kunst? Uit den boze! Maar wel aan- en beschou-welijk met taal werken. Geen sprake van lijdende of meewerkende voorwerpen (soms ben je blij als er een meewerkend voorwerp in de klas zit), maar veel lezen, praten, spelen en onderzoeken: hoe is dat gezegd? hoe zou jij dat zeggen? hoe klinkt dat? wat betekent dat zinnetje? enz.

Ervaring leert dat ook de taalzwaksten er na ver-loop van tijd (vaak duurt het jaren) toe komen om

toch een behoorlijke zin op papier te krijgen. En bij anderen, helaas, lukt het nooit. Met dat gegeven moeten we hoe dan ook leren leven, vrees ik, ook al wil iedereen het anders.

Ik wil hiermee geenszins afbreuk doen aan de ongetwijfeld goede bedoelingen van voornoemde werkgroep, ik wil alleen pleiten voor wat realistisch is, en praktisch, en dus eenvoudig. Want, wat we ook willen veranderen in de maatschappij, Willem Elsschot schreef het al: tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren.

Erik Herbosch,
Paasbloemstraat 67, 2060 Merksem

T U S S E N D O O R

1990... Internationaal Jaar van de Strijd tegen Analfabetisme

Op zaterdag 5 mei 1990 vindt in het aulagebouw van de Universitaire Instelling Antwerpen een nationale studiedag plaats rond 'alfabetisering en onderwijs', georganiseerd door CBL (UIA), Alfabetisering Vlaanderen en de VON.

De studiedag begint om 10 uur met een algemene inleiding over analfabetisme. Vanaf 11 uur worden lezingen en workshops parallel aangeboden waaruit elke deelnemer er in het totaal vier kan kiezen. De onderwerpen die aan bod zullen komen, kunnen onderverdeeld worden in vier grote blokken: context, theorie, lezen, en schrijven. Een paar concrete voorbeelden: preventieve maatregelen, vierde wereld, migranten, fysiologische processen, leermoeilijkheden, leesplezier, leestechieken, openbaar bibliotheekwerk, belang van zelf schrijven, spelling, woordenboeken, thematisch werken, werken met Wablieft.

Het aanbod omvat zowel theoretische lezingen als praktische workshops. Er kan eveneens een doe-het-zelf-tentoonstelling doorlopen worden die de bezoeker wil laten aanvoelen wat het betekent analfabeet te zijn. In de wandelgangen is permanent een materialenbank aanwezig. De doelgroep bestaat zowel uit begeleiders van het alfabetiseringswerk als uit onderwijsmensen, vooral leerkrachten uit het basis- en beroepsonderwijs, studenten in lerarenopleidingen, en PMS-medewerkers.

Inlichtingen: CBL (UIA), Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk, tel. 03/820.29.60.